

Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
до самостійної роботи
з дисципліни: «Економіка і організація виробництва»
для студентів напряму підготовки
6.051001 – «Метрологія та вимірювальна техніка»

Харків, ХНАДУ 2012

Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

До видавництва й у світ дозволяю
Проректор

І.П.Гладкий

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
до самостійної роботи
з дисципліни: «Економіка і організація виробництва»
для студентів напряму підготовки
6.051001 – «Метрологія та вимірювальна техніка»

Всі цитати, цифровий, фактичний
матеріал і бібліографічні відомості
перевірені, написання сторінок
відповідає стандартам

Затверджено
методичною радою
університету
протокол №__ від ____

Укладачі:

Нестеренко В.Ю.
Токар І.І.

Відповідальний за випуск:

Дмитрієв І.А.

Харків, ХНАДУ 2012

Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
до самостійної роботи
з дисципліни: «Економіка і організація виробництва»
для студентів напряму підготовки
6.051001 – «Метрологія та вимірювальна техніка»

Затверджено методичною
радою університету
протокол № ____ від _____

Харків, ХНАДУ 2012

Укладачі: доц. Нестеренко В.Ю.
ас. Токар І.І.

Кафедра економіки підприємства

ВСТУП

Навчальна дисципліна «Економіка і організація виробництва» належить до циклу нормативних дисциплін економічної підготовки фахівців галузі знань 0510 «Метрологія, вимірювальна техніка та інформаційно-вимірювальні технології» за напрямом 6.051001 – «Метрологія та вимірювальна техніка».

Метою викладання дисципліни є формування здатностей самостійно мислити, приймати управлінські рішення, виконувати комплексні економічні розрахунки для ефективного здійснення господарської діяльності на рівні підприємства.

Предметом навчальної дисципліни є закономірності, принципи економіки і організації виробництва.

Тема №1

ПІДПРИЄМСТВО: ПРИНЦИПИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ТА ЗОВНІШНЄ СЕРЕДОВИЩЕ

Мета роботи – отримання практичних навиків та теоретичних знань з вирішення загальних питань організації діяльності підприємства

Питання до самостійного вивчення

1. Особливості визначення головних напрямків діяльності підприємств різних форм власності та сфер діяльності.
2. Мета створення та особливості функціонування об'єднань підприємств.
3. Активізація підприємницької діяльності в Україні.
4. Тенденції та проблеми розвитку малих підприємств в Україні.
5. Проблеми створення та функціонування спільних підприємств в Україні.
6. Вплив зовнішнього середовища на діяльність підприємств.
7. Державне регулювання діяльності підприємств: міжнародний та вітчизняний досвід.

Питання для самоконтролю

- 1.Надайте характеристику підприємства як первинної ланки виробничої сфери.
2. Назвіть основні економічні, організаційні та юридичні ознаки підприємства.
3. У чому полягають економіко-правові основи функціонування підприємств?
4. Якими законодавчими актами регулюється господарська діяльність підприємств?
5. Визначте найважливіші вимоги, що пред'являються до діяльності підприємства в сучасних умовах.
6. Назвіть основні розрізнявальні особливості функціонування підприємства в різних економічних системах.
7. За якими ознаками класифікують підприємства?

8. Надайте характеристику організаційно-правового механізму функціонування різних видів підприємств.

9. Розкрийте економічні особливості діяльності різних видів підприємств.

10. Що являє собою зовнішнє середовище підприємства? Які його основні характеристики?

11. Які фактори зовнішнього середовища впливають на функціонування підприємства?

12. Надайте характеристику основних елементів зовнішнього середовища підприємства та взаємозв'язку між ними.

13. Надайте характеристику факторам прямого впливу.

14. Визначте фактори непрямого впливу на діяльність підприємства.

15. Що являє собою державне регулювання діяльності підприємства? Доведіть його доцільність чи недоцільність у ринковій економіці.

16. Які недоліки притаманні ринковому механізму?

17. Визначте форми впливу держави на економіку підприємства.

18. Розкрийте механізм прямого державного регулювання діяльності підприємства.

19. Надайте характеристику непрямого регулювання діяльності підприємств державою.

Тема №2

ВИРОБНИЧА ПРОГРАМА ПІДПРИЄМСТВА

Мета роботи – отримання практичних навиків з визначення вартісних показників виробничої програми підприємства та її обґрунтування

Питання до самостійного вивчення

1. Зміст, завдання та місце виробничої програми в системі господарських планів підприємства.

2. Системи та методи планування виробничої програми підприємства.

3. Зміст і порядок розроблення виробничої програми підрозділів.

4. Умови оптимізації обсягів випуску продукції у конкурентному середовищі.

Питання для самоконтролю

1. Розкрийте поняття виробничої програми підприємства та правила її розробки.

2. Назвіть основні методи вимірювання виробничої програми підприємства.

3. Охарактеризуйте натуральні показники виробничої програми та визначте їх значення.

4. Дайте характеристику розробки виробничої програми у вартісному вираженні.

5. Назвіть складові елементи понять «валова продукція підприємства» та «товарна продукція підприємства». Чим вони відрізняються?

6. Що таке «внутрішній заводський оборот»? Про що свідчить зростання питомої ваги цього показника у валовій продукції підприємства?

7. Який елемент є складовою понять «вартість продукції», «умовно-чиста продукція», «нормативно-чиста продукція»?

8. Що характеризує коефіцієнт товарності та які процеси він допомагає оцінити і проаналізувати?

9. Поясніть необхідність обґрунтування виробничої програми ресурсами та виробничими потужностями.

Тема №3

ОСНОВНІ ФОНДИ ПІДПРИЄМСТВА

Мета роботи – отримання практичних навиків та теоретичних знань з визначення вартості основних фондів підприємства, розміру амортизаційних відрахувань, оцінки їх руху та ефективності використання

Питання до самостійного вивчення

1. Сучасні проблеми амортизаційної політики держави і підприємств різних форм власності.
2. Необхідність і значення періодичної переоцінки та індексації основних фондів.
3. Видова структура основних фондів, чинники та тенденції її динаміки на виробничих підприємствах.
4. Тенденції розширеного відтворення основних фондів на підприємствах України.
5. Напрями інтенсифікації відтворення та шляхи кращого використання основних фондів підприємства за нормальних умов господарювання.
6. Зарубіжний досвід обґрунтування методу амортизаційних відрахувань.

Питання для самоконтролю

1. Розкрийте роль виробничих фондів у здійсненні процесу виробництва та реалізації продукції.
2. Дайте визначення сутності основних фондів та їх призначення в підприємстві.
3. Назвіть ознаки за якими класифікують основні фонди підприємства.
4. Дайте класифікацію основних фондів за ознакою функціонального призначення, участі у виробничих процесах.
5. Які оцінки використовують для визначення наявності та руху основних фондів?
6. Що характеризують натуральні показники основних фондів і з якою метою вони використовуються?
7. Призначення вартісних показників оцінки основних фондів, їх види і сутність.
8. Які види зносу основних фондів ви знаєте? Дайте визначення кожному.
9. Розкрийте сутність амортизації основних фондів підприємства.
10. Які методи амортизації основних фондів підприємства існують?

11. Назвіть види відтворення основних фондів. Наведіть приклади простого та розширеного відтворення.

12. Дайте характеристику показникам, що характеризують ступінь зносу та інтенсивність відновлення основних фондів підприємства.

13. Завдяки яким показникам визначають ефективність використання основних фондів? Наведіть алгоритми їх розрахунку та дайте економічну характеристику кожному.

14. Дайте характеристику виробничої потужності підприємства.

15. Назвіть види виробничої потужності підприємства.

16. Наведіть основні принципи розрахунку виробничої потужності підприємства.

17. Які фактори впливають на величину виробничої потужності підприємства?

18. Шляхи підвищення ефективності використання основних фондів та виробничої потужності підприємства.

19. Охарактеризуйте екстенсивний та інтенсивний напрями підвищення ефективності використання основних фондів підприємства.

20. Як оцінюється ефективність використання виробничої потужності підприємства?

Тема №4

ОБОРОТНІ КОШТИ ПІДПРИЄМСТВА

Мета роботи – отримання практичних навиків та теоретичних знань з визначення показників ефективності використання оборотних коштів підприємства, оцінки необхідного їх розміру та нормування

Питання до самостійного вивчення

1. Показники та шляхи підвищення ефективності використання матеріальних ресурсів.

2. Сучасна політика ресурсозбереження та ефективність її здійснення.

3. Проблеми та шляхи підвищення ефективності використання оборотних коштів на підприємствах України.

4. Проблеми нестачі оборотних коштів і поповнення їх обсягу за умов кризової економічної ситуації на підприємстві

5. Зарубіжний досвід нормування оборотних коштів.

6. Сучасні джерела формування оборотних коштів на підприємствах України.

Питання для самоконтролю

1. Дайте визначення поняття «оборотні фонди» підприємства.

2. Розкрийте сутність оборотних фондів та визначте основні риси, які відрізняють їх від основних фондів підприємства.

3. Які елементи входять до складу оборотних фондів підприємства?

4. Відмінність та єдність оборотних фондів та фондів обігу.

5. Сутність оборотних коштів підприємства.

6. За якими класифікаційними ознаками поділяються оборотні кошти підприємства?

7. За допомогою яких показників оцінюється ефективність використання оборотних коштів підприємства?

8. Визначення необхідного вивільнення або додаткового залучення оборотних коштів внаслідок підвищення ефективності їх використання.

9. Розкрийте мету нормування оборотних коштів підприємства.

10. Які методи нормування оборотних коштів існують?

Тема №5

ПЕРСОНАЛ ПІДПРИЄМСТВА

Мета роботи – отримання практичних навиків та теоретичних знань з визначення потреби підприємства в кадрах та організації відбору персоналу

Питання до самотійного вивчення

1. Тенденції динаміки структури персоналу в окремих галузях і сферах діяльності.
2. Особливості формування структури персоналу підприємств різних типів, розмірів і форм власності.
3. Адаптована до ринкових умов господарювання система формування та набору різних категорій персоналу.
4. Зарубіжний досвід формування та ефективного використання трудового потенціалу.
5. Обґрунтування оптимальної чисельності персоналу підприємств різних типів та інфраструктурних організацій.
6. Резерви підвищення продуктивності праці та шляхи їх використання за сучасних умов господарювання.
7. Оцінка ділових якостей керівників і менеджерів фірми.
8. Особливості систем управління персоналом у фірмах окремих зарубіжних країн

Питання для самоконтролю

1. Визначте сутність понять «трудові ресурси», «трудовий колектив», «кадри», «персонал».
2. Наведіть склад та структуру виробничого персоналу.
3. Які ознаки покладено в основу класифікації персоналу підприємства?
4. Що таке кваліфікація працівника?
5. Дайте визначення поняття «продуктивність праці» та розкрийте його економічний зміст.
6. Охарактеризуйте систему показників, за допомогою яких вимірюють продуктивність праці.
7. Які методи використовують для вимірювання продуктивності праці?
8. Як продуктивність праці впливає на ефективність господарсько-фінансової діяльності підприємства? Доведіть ваші твердження.
9. Дайте характеристику факторам, що впливають на продуктивність праці, та визначте характер їх впливу на зміну продуктивності праці.

10. Розкрийте фактори, що визначають чисельність працівників на підприємстві.

11. Наведіть алгоритм визначення чисельності окремих категорій працівників та загальної чисельності персоналу підприємства.

Тема №6 ОРГАНІЗАЦІЯ ОПЛАТИ ПРАЦІ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Мета роботи – отримання практичних навиків та теоретичних знань з визначення ефективних форм та систем нарахування заробітної плати, формування фонду оплати праці на підприємстві

Питання до самостійного вивчення

1. Формування внутрішньофірмової політики оплати праці.
2. Вибір форм і систем оплати праці на підприємствах різних форм власності.
3. Світовий досвід матеріального стимулювання праці персоналу підприємства.
4. Зарубіжний і вітчизняний досвід участі працівників у прибутках (доходах) та власності підприємств.
5. Сучасна державна політика оплати праці.
6. Основні напрямки вдосконалення організації оплати праці в Україні на сучасному етапі.

Питання для самоконтролю

1. Які питання з оплати праці регулюються державою згідно з законодавством України?
2. Які функції має виконувати заробітна платня в ринковій економіці?
3. Розкрийте зміст основної заробітної платні та дайте характеристику її складових.
4. Дайте визначення додаткової заробітної платні та елементів, що входять до її складу.

5. Які компенсаційні та інші заохочувальні виплати входять до заробітної платні?
6. Що лежить в основі організації оплати праці на підприємстві?
7. Дайте визначення тарифної системи організації оплати праці.
8. Охарактеризуйте основні складові тарифної системи оплати праці.
9. Які форми та системи організації заробітної платні застосовуються на підприємстві?
10. Розкрийте сутність відрядної форми оплати праці та особливості її використання.
11. Які системи оплати праці включає відрядна форма?
12. Що собою являє погодинна форма оплати праці?
13. Визначте сферу та умови застосування погодинної форми оплати праці.
14. Які системи оплати праці включає погодинна форма?
15. Розкрийте сутність контрактної системи оплати праці.
16. Зробіть порівняння погодинної та відрядної форм оплати праці, визначте їх переваги та недоліки.
17. Що собою являє безтарифна система оплата праці?
18. Дайте визначення системи додаткового стимулювання персоналу підприємства та охарактеризуйте інструменти заохочення, які входять до її складу.
19. Що являє собою система преміювання на підприємстві?
20. Яку роль в системі стимулювання виконують доплати та надбавки?
21. Визначте призначення та сферу застосування доплат та надбавок.
22. Визначте умови та перспективи впровадження в підприємствах системи участі робітників у прибутках.
23. Розкрийте особливості нарахування премій.
24. Дайте визначення поняття «фонд оплати праці».
25. Перелічіть вихідні передумови та визначте порядок планування коштів на оплату праці.

Тема №7

СОБІВАРТІСТЬ ТА ЦІНА ПРОДУКЦІЇ ПІДПРИЄМСТВА

Мета роботи – отримання практичних навиків та теоретичних знань з калькулювання собівартості та ціни продукції підприємства

Питання до самостійного вивчення

1. Зміна критичного обсягу виробництва продукції під впливом окремих чинників.
2. Графічні та аналітичні методи визначення критичного обсягу реалізації продукції.
3. Прогнозування собівартості нових виробів на етапі їх проектування.
4. Обґрунтування та вибір стратегії зниження поточних витрат на підприємствах України.
5. Доцільність використання систем управління витратами на вітчизняних підприємствах з урахуванням зарубіжного досвіду.
6. Обґрунтування доцільності використання певного методу прогнозування собівартості продукції.

Питання для самоконтролю

1. Визначте економічну сутність поточних витрат підприємства, їх склад.
2. Розкрийте економічну сутність собівартості продукції як економічної категорії та показника, який характеризує ефективність роботи підприємства.
3. Визначте, які витрати входять до собівартості продукції.
4. Зробіть порівняння визначення поняття «собівартість» як економічної категорії та з точки зору бухгалтерського обліку.
5. За якими ознаками класифікують витрати, які входять до собівартості продукції?
6. У чому полягає різниця між економічними та бухгалтерськими витратами?
7. Розкрийте особливості та відмінні риси постійних та змінних витрат,

8. Наведіть алгоритм визначення критичного обсягу виробництва продукції.
9. Охарактеризуйте методи визначення собівартості продукції.
10. Як здійснюється калькуляція собівартості продукції?

Тема №8 ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВА

Мета роботи – отримання практичних навиків та теоретичних знань з розрахунку показників рентабельності підприємства

Питання до самостійного вивчення

1. Динаміка рівня прибутковості підприємств різних галузей економіки в Україні.
2. Динаміка і шляхи підвищення рентабельності на підприємствах різних галузей економіки України.
3. Державна політика оподаткування та прибутковість підприємств.
4. Підвищення прибутковості підприємства під впливом дії окремих чинників.
5. Загальноприйнята практика використання прибутку підприємства.

Питання для самоконтролю

1. Розкрийте економічну сутність доходу підприємства. Наведіть два трактування його змісту.
2. Охарактеризуйте джерела утворення доходу підприємства.
3. Визначте сутність прибутку підприємства та його види.
4. Наведіть загальноприйнятую практику використання прибутку підприємства.
5. Чи аналогічні поняття «ефективність», «прибутковість», «доходність»?
6. Охарактеризуйте фактори, які впливають на формування величини прибутку підприємства.

7. Визначте основні шляхи підвищення прибутковості підприємства.

8. Розкрийте економічний зміст рентабельності підприємства.

9. Наведіть види рентабельності підприємства та розкрийте їх економічний зміст.

10. Чи можна за єдиним критерієм оцінити результативність діяльності підприємства?

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бойчик І.М., Харів П.С., Хопчан М.І., Піча Ю.В. Економка підприємства: Навч. посіб. – друге видання, випр. і доп. – К.: «Каравела»; Львів: «Новий світ - 2000», 2001.

2. Економіка підприємства: Навч. посіб. / А.В. Шегда, Т.М. Литвиненко, М.П. Нахаба та ін.; За ред. А.В. Шегди. – К.: Знання-Прес, 2001.

3. Економіка підприємства: Навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисципліни / Г.О. Швиданенко, С.Ф. Покропивний та ін. – К.: КНЕУ, 2000.

4. Економіка підприємства: опорний конспект лекцій / Н.М. Ушакова, Л.О. Лігоненко, М.М. Скотнікова, І.О. Чаюн. – К.: КНТЕУ, 2002.

5. Економіка підприємства: підручник / За ред. С.Ф. Покропивного. – К.: КНЕУ, 2001.

6. Економіка підприємства: Посібник / За ред. П.С. Харіва. – Т.: Екон. Думка, 2000.

7. Сідун В.А. Економіка підприємства: Навч. посібник. – Х.: ХДУХТ, 2002.

8. Чаюн І.О., Бондар І.Ю. Планування виробничої програми підприємства та її ресурсне обґрунтування: Навч. посібник. – К.: КНТЕУ, 2000.

9. Шершньова З.Є., Оборська С.В., Ратушний Ю.М. Стратегічне управління: Навч. метод. посібник для самостійного вивч. Диск. – К.: КНЕУ, 2001.

10. Экономика предприятия: Учебник для вузов / Под ред. Проф. В.Я. Горфинкеля, проф. В.А. Швандара. – М.: Инфра-М, 2001

11. Экономика предприятия: Учебник / Под ред проф. О.И. Волкова. – М.: ИНФРА, 2000.

12. Сідун В.А., Пономарьова Ю.В. Економіка підприємства: Навчальний посібник: Вид. 2-ге, перероб. та доп. – К.: Центр навчальної літератури, 2006.

13. Зайцев Н. Экономика промышленного предприятия. 3-е изд.-М.: ИНФРА-М, 2000.

14. Економіка виробничого підприємства: Навч. посіб. / За ред. Й.М. Петровича. – 3-тє вид., випр.-К.: Т-во «Знання», КОО, 2002.

Навчальне видання

Методичні рекомендації
до самостійної роботи
з дисципліни: «Економіка і організація виробництва»
для студентів напряму підготовки
6.051001 – «Метрологія та вимірювальна техніка»

Укладачі: Нестеренко Валентина Юріївна
Токар Інна Іванівна

Відповідальний за випуск: д.е.н., проф. Дмитрієв І.А.

Підп. до друк.	Формат 60×80	1/16 Бум. Тип №
Друк офсетний	Ум. др. л.	Нав - вид. л.
Тираж екз.		Ціна договірна
Зак. №		

ХНАДУ, ГСП, Харків, вул. Петровського, 25

Підготовлено у Харківському національному автомобільно-
дорожньому університеті